

ΑΙ ΦΥΛΑΚΑΙ ΕΠΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ

ΤΠΟ

ΜΕΝΕΛΑΟΥ ΤΟΥ ΤΡΤΟΓΛΟΥ

I. Εἶναι γεγονὸς ὅτι ἡ Καποδιστριακὴ ἐποχὴ ἀποτελεῖ φωτεινὴν ἀφετηρίαν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἀναγεννηθέντος Ἑλληνικοῦ Κράτους. Ἰδιαιτέρως ὅμως ἡ προσφορά τῆς εἰς τὸν τομέα τοῦ δικαίου ὑπῆρξεν ἐξαιρετικὴ.

Ὁ Καποδίστριας εἰς τὸ χάος τῶν προβλημάτων εἰς τὸ ὅποιον εὗρέθη καὶ τὰ ὅποια ἀνέμενον ἀγωνιωδῶς τὴν λύσιν των, δὲν παρεῖδε καὶ τὸ θέμα τῆς καταστάσεως τῶν φυλακῶν καὶ τῶν φυλακισμένων. Ἐχων τὴν βοήθειαν τοῦ ἀδελφοῦ του Βιάρου, κυρίως ὅμως μὲ τὴν τοποθέτησιν εἰς τὴν νευραλγικὴν θέσιν τῆς Γραμματείας τοῦ Δικαίου, τοῦ λαμπροῦ νομομαθοῦς Ἰωάννου Γενατᾶ, ἀρχίζει μίαν οὐσιαστικὴν πλέον προσπάθειαν τῆς ἐκ τῶν ἐνόντων ἀντιμετωπίσεως τοῦ σοβαροῦ τούτου ζητήματος.

Εἶναι ἄξιον ἐξάρσεως, ὅτι ὁ Ἰωάννης Γενατᾶς διαθέτων πλήρη τὴν ὑποστήριξιν τοῦ Κυβερνήτου, μὲ τὸν ἀπαράμιλλον ἀγωνιστικὸν παλμὸν ὁ ὅποιος τὸν διέκρινε, προσεπάθησε μὲ τὰ πενιχρὰ οἰκονομικὰ μέσα τὰ ὅποια διέθετε τὸ ἀναγεννώμενον Κράτος, νὰ βελτιώσῃ ἐπὶ τὸ ἀνθρωπινώτερον τὴν θλιβερὰν κατάστασιν τῶν φυλακισμένων καὶ νὰ ἐκριζώσῃ τὰ ἀνελεύθερα καὶ ἀπάνθρωπα συστήματα τὰ ὅποια εἶχε κληροδοτήσει ἡ πολυχρόνιος καὶ ἀδυσώπητος τουρκικὴ κυριαρχία εἰς τὸ νεαρὸν Ἑλληνικὸν Κράτος. Εἰς τὸ σημεῖον δὲ τοῦτο ὁ Γενατᾶς ὑπῆρξεν ὁ ἀληθῶς ἐμπνευσμένος ἐκφραστὴς τῆς θελήσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἐνὸς λαοῦ ὁ ὅποιος ἠγωνίσθη τόσον σκληρὰ διὰ νὰ ἀνακτήσῃ τὴν ἐλευθερίαν του καὶ τὸν ἀνθρωπισμὸν του.

II. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἡ φυλάκισις εἶχεν εἰς τὰς περισσοτέρας περιπτώσεις ὥς ἐπακολούθημα τὸν θάνατον, διότι οἱ φυλακισμένοι σπανίως ἐλάμβανον τροφήν, καὶ οἱ ἐνδεεῖς ἢ οἱ μὴ ἔχοντες κανένα διὰ νὰ τοὺς ἀποστέλλῃ τροφήν, ἀπέθνησκον¹⁾.

¹⁾ Διὰ τοῦτο καὶ τὸ Πατριαρχεῖον εἶχεν ὀρίσει ἐπιτροπὴν συγκειμένην ἐκ προκρίτων τῶν συντεχνιῶν, τῆς ὁποίας ἔργον ἦτο ἡ διὰ τῆς περιαγωγῆς «τοῦ κουτίου τῶν φυλακωμένων» συνάθροισις χρηματικῶν ποσῶν, πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς τροφῆς τῶν πραγματικῶς ἀπόρων φυλακισμένων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Βλ. Μ. ΓΕΔΕΩΝ, *Περιοδ. Ἑλλ. Φιλολ. Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως*, 1892, τόμ. ΚΑ', σελ. 79 καὶ ἐξ. καὶ «*Ἐκκλῆσ. Ἀλήθεια*» Κωνσταντινούπολις, Η', 22 Ἰουνίου 1888, σελ. 258 - 260. - Ὡσαύτως καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας φαίνεται ἀναπτυχθεῖσα ἐπὶ τουρκοκρατίας παρεμφερὴς δρᾶσις διὰ τὴν ἀνακούφισιν τῆς τραγικῆς θέσεως τῶν πτωχῶν κρατουμένων. Ὡς προκύπτει ἐξ ἐγγράφου τοῦ 1781, ὁ πρωτοσύγκελος τοῦ Ὁρους Σινᾶ Θεοδόσιος, ἠγόρασε ἐν Ἀθήναις ἐν «πραγματευτάδικον» τῆς Ἀγορᾶς ὅπερ ἀφιέρωσεν

Τὸ γεγονὸς δὲ καὶ μόνον ὅτι αἱ φυλακαὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας ἀπετέλουν τὸ ἀντικείμενον ἐτησίου εἰσοδήματος τοῦ τοπάρχου, ὅστις ἐξεμίσθωνε ταύτας πρὸς τὸν ἀρχιδεσμοφύλακα, δίκην προσόδου χωραφίου, εἶναι ἱκανὸν νὰ δείξῃ τὶ ὑπέφερρον οἱ φυλακισμένοι εἰς χεῖρας τοῦ δεσμοφύλακος, ὅστις ἔπρεπε νὰ κερδίσῃ εἰς βάρος τούτων πολλαπλάσια τῶν καταβληθέντων ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸν τοπάρχην ἐτησίων μισθωμάτων. Τοιοῦτοτρόπως ὅσοι δὲν εἶχον νὰ πληρώνουν τὰ λεγόμενα φυλακιστικά ἢ δὲν ἐτρέφοντο ὑπὸ τῶν οἰκείων των ἢ τῶν ἐξ ἐλέους κινουμένων φιλανθρώπων ἀπέθνησκον¹⁾, καθότι αἱ φυλακαὶ δὲν εἶχον τὸν τύπον σωφρονιστικῶν καὶ περιοριστικῶν τῆς ἐλευθερίας καταστημάτων, ἀλλ' ἀπετέλουν μέσα πλουτοφόρου καὶ ἐπικερδοῦς πηγῆς εἰσοδημάτων, τὰ ὅποια ἀπεσπῶντο διὰ τῆς φρικτῆς καὶ βαναύσου μεταχειρίσεως τῶν ἀτυχῶν φυλακισμένων.

Εἶναι χαρακτηριστικόν, ὅτι εἰς πλεῖστα ἔγγραφα τῆς τουρκοκρατίας ἐμφανίζονται ὡς φυλακισμένοι οἱ ὀφειλέται χρηματικῶν χρεῶν λόγῳ τῆς μὴ πληρωμῆς τῶν ὀφειλῶν των. Ἡ φυλάκισις τούτων διήρκει μέχρι τῆς ἱκανοποιήσεως τῶν δανειστῶν των, συχνάκις δὲ οἱ ὀφειλέται ἀπέθνησκον ἐκ τῆς μὴ παροχῆς εἰς αὐτοὺς τροφῆς καὶ ὕδατος καὶ τοῦτο διότι ἡ προσωποκράτησις κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εὐρίσκετο εἰς ἐξαιρετικὴν ἀνθησιν. Οὕτως ἐπὶ Τουρκοκρατίας κατέστη πλέον τυπικὴ ἢ ἐφ' ὅλων σχεδὸν τῶν δανειστικῶν συμβολαίων ἀναγραφὴ τῆς ρήτηρας: «*ὑπόσχεται σωματικῶς καὶ μὲ τὰ καλὰ του νὰ πληρώνη καὶ νὰ εὐχαριστᾷ τόσον τὸ κεφάλι καθὼς καὶ τὸ διάφορον*» τοῦθ' ὅπερ ἐσήμαινε ὅτι οἱ ἀπλοῖ ὀφειλέται χρηματικῶν χρεῶν, τῶν ὁποίων τὸ μοναδικὸν ἔγκλημα ἦτο ἡ μὴ ἀπότισις τῆς ὀφειλῆς, διὰ τῆς δεσμεύσεως τοῦ σώματός των, ἐγίνοντο ἔρμαια τῆς θηριώδους καὶ μεσαιωνικῆς μανίας τῶν δανειστῶν των²⁾.

εἰς τὴν φυλακὴν τῆς Ἀθήνας διὰ αἰωνίαν προσήλωσιν καὶ ἀνάθημα», ὀρίσας «τὸ ἐνοίκιον τοῦ αὐτοῦ ἐργαστηρίου νὰ δίδεται πρὸς ὀλίγην βοήθειαν καὶ παραμυθίαν τῶν ἐν τῇ φυλακῇ εὐρισκομένων πτωχῶν ἀδελφῶν μας χριστιανῶν». Δ. ΓΡ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ, Αἱ παλαιαὶ Ἀθῆναι, Ἀθῆναι 1922, σελ. 202.

¹⁾ ΚΩΝΣΤ. ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ τοῦ ἐξ ΟΙΚΟΝΟΜΩΝ, «Λόγοι Ἐκκλησιαστικοὶ» Βερολῖνον, 1833, σελ. 258, σημ. β'.

²⁾ Ἐνδεικτικῶς παραθέτομεν ἀνέκδοτον ἔγγραφον τῆς Πάρου τῶν ἀρχῶν τοῦ 18ου αἰῶνος, ὅπερ ἀποτελεῖ σαφὲς δεῖγμα τοῦ εἶδους τῶν ἐξασφαλιστικῶν μέτρων τὰ ὅποια ἐλάμβανον οἱ δανεισταὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

“1718 Ἀπριλίου 29 Παροιμία

Τὴν σήμερον μὲ δύναμιν τοῦ παρόντος φανεροῦ σκρίτου ὁ σιὸρ [Νικολὸς Κοπαῖος Καπετάνιος Ζακυνθινὸς παντρεμμένος εἰς τοῦτον τὸν ντόπον, καὶ καπετὰν Γιουζέ Μπακλῆς παντρεμμένος εἰς τὴν Ἀντίπαρο, καὶ καπετὰν Ἀνδρέας Παντελαρέσης ἦτονε παντρεμμένος εἰς τὴν Ἀγοῦσα, καὶ οἱ τρεῖς μαζὶ καθαρὰ λῆσι πῶς ἐλάβασιν ἀπὸ τὸν σιὸρ Γεωργάκη Γιαννάκη Σκιαδᾶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολι δανεικὰ ριάλια κατὰ τὸν ἀριθμὸν 1800 τὰ ὅποια ἐδανειστήκασι καὶ ἔδωσαν τα στὴν σκλαβίαν

Τὴν τραγικὴν εἰκόνα τῆς καταστάσεως τῶν φυλακισμένων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μᾶς δίδουν ἀνάγλυφον οἱ κατὰ καιροὺς ἐκδοθέντες προνομιακοὶ ὅρισμοὶ τῶν Σουλτάνων ¹⁾, οἱ ὅποιοι παρεῖχον δικαιώματα ἢ προνόμια εἰς τοὺς Χριστιανούς· Οὕτω εἰς τὸν προνομιακὸν ὅρισμὸν τοῦ Σουλτάνου Μουράτ Γ' τοῦ ἔτους 1580, διὰ τοῦ ὁποίου παραχωρεῖ οὗτος προνόμια εἰς τοὺς κατοίκους τῶν Κυκλάδων, μεταξὺ ἄλλων εὐρίσκεται καὶ ἡ ἀκόλουθος περικοπὴ ἀποκαλύπτουσα τὸ μέγεθος τοῦ μαρτυρίου τῶν φυλακισμένων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης:

«Καὶ οἱ χρεοφειλέτες νὰ εἶναι σφιγμένοι καὶ βαλμένοι εἰς τὴν φυλακὴν καὶ εἰς τὴν καδέναν καὶ εἰς φυλακές, ἀμὴ νὰ μὴν τὸς κρατίζουν φαγὶ οὔτε πιωτόν ²⁾».

τονε, καὶ ὑπόσχονται καὶ οἱ τρεῖς μαζί, ἕνας ὑπὲρ τοῦ ἄλλου ἔγουν ἐν σόλιτουν, νὰ πληρώνουνε καὶ καὶ νὰ εὐχαριστοῦσι τὸν ἄνωθεν Σκιαδᾶ καὶ τοὺς κληρονόμους του τὰ λεγόμενα = 1800 ριάλια εἰς τέρμενον ἕνα μῆνα. Καὶ ἂν ἤθελε περάσει τὸ τέρμενον καὶ ὅσον καιρὸν ἤθελε περάσει περισσότερο νὰ πληρώνου τὸ διάφορο ἀπορτζιὸν τὰ δέκα δώδεκα τὸν κάθεον χρόνον, καὶ διὰ σιγουριτὰ τῶν ἄνωθεν ριαλίων ὁμπλιγάρουνται καὶ οἱ τρεῖς ὀνοματισμένοι ἕνας ὑπὲρ τοῦ ἄλλου μὲ τὸν ἑμαυτόν του σωματικῶς καὶ μὲ ὅλαν τος τὰ καλὰ, κινητὰ καὶ ἀκίνητα παρόντα καὶ μέλλοντα, ἕως τελείαν καὶ σωστήν ἀποπληρωμὴν τόσον κεφάλι ὅσον καὶ διάφορο, ὅσον ἤθελε κάνει εἰς τὴν μπαρόν ὑπόσχεισιν, μένουσι ὁμπλιγάδες καὶ μὲ ὅλαν τος τὰ καλὰ ἢ συνθία τοῦ ἄνωθεν καπετάν Νικολοῦ ὀνόματι Φλωρεντζάκι, καὶ ἢ συνθία τοῦ καπετάν Γκιουζὲ Μπακλῆ ὀνόματι Μαρουσάκι, καὶ διὰ πίστιν καὶ βεβαιότητα ὑπογράφου μάρτυρες κατὰ τὴν συνθήθειαν ὡς κάτωθεν. Ὁ ἄνωθεν Σκιαδᾶς ἐπαράδωκε τὸ λεύτερο χαρτίν τος ποὺ τὸ εἶχεν στὰ χέριαν του καὶ ἔδωκεν καθενὸς τὸ ἐδικό του ἔνμπροστεν εἰς τῶν κάτωθεν μαρτύρων, καὶ ὅποιος πρεζεντάρει τὸ παρόν νὰ λαμβαίγη τὴν μπληρωμὴν καὶ τελείαν εὐχαρίστησιν ὡς ἄνωθεν δίχως καμμιάς λογιῆς ἐναντιότητα ἢ λόγουν κρίσεις.

Πρωτοπαπᾶς Μπουλουρῆς μάρτυρας εἰς τὰ ἄνωθεν

Παπα Ἀνδρέας Μοστράτος μάρτυρας εἰς τὰ ἄνωθεν

Παπα Μιχαὴλ Κοντὸς μάρτυρας

Νικολὸς Σκαλορνίθης μάρτυρας

Νικολαὸς Σπιριδὸς Καντζελαριὸς Παρικίας ἐγγραφα (ὑπογραφή αὐτόγραφος)

(Τὸ παρὸν ἔγγραφον ἀπόκειται εἰς τὰ Γεν. Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους).

¹⁾ Αἱ παραχωρήσεις αἱ πολιτικαὶ λέγονται συχνὰ «ἄχτναμέδες» (ἀραβ. ahdnamé = ἔγγραφον συμφωνίας) βλ. Κ. ΑΜΑΝΤΟΥ, Οἱ προνομιακοὶ ὅρισμοὶ τοῦ Μουσουλμανισμοῦ ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν, Περιοδ. «Ἑλληνικά», τ. Θ' (1936) σ. 103, σημ. 2. βλ. καὶ Ν. Π. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΟΥ Ἀνατολικά Μελέται, τ. Α', Τὰ προνόμια τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἐν Σμύρνη 1909, σ. 88: «ἄχδναμέ», ἐκ τοῦ ἄχδ ὅπερ σημαίνει ὑποχρέωσιν, ἐνοχὴν (obligatio), ἡ δὲ ἑτέρα λέξις ναμέ σημαίνει ἐπιστολήν, ἔγγραφον, ἢ ὅλη δὲ ὀνομασία ἔγγραφον ὑποχρέωσιν. Ὡσαύτως διάκρισιν τῶν «ὀρισμῶν» ὡς καὶ περὶ τῆς φύσεως τούτων ὡς «προνομίων» βλ. Ν. Ι. ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΥ, Τινὰ περὶ τῆς ἐννοίας τῶν προνομίων ἐπὶ Τουρκοκρατίας, Ἀρχεῖον Ἰδιωτ. Δικαίου τ. Ι' (1943), σ. 455 κ.έ.

²⁾ Π. Γ. ΖΕΡΑΕΝΤΟΥ, Γράμματα τῶν τελευταίων Φράγκων Δουκῶν τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, Ἑρμούπολις 1924, σελ. 101 κ.έ.

Ὁ αὐτὸς προνομιακὸς ὅρισμὸς ἐδημοσιεύθη ἀρχικῶς ὑπὸ τοῦ Κ. ΗΟΡΦ, (Venetobyzantinische Analekten 1859) καὶ ἀνεδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Κ. ΑΜΑΝΤΟΥ, εἰς περιοδ. Ἑλληνικά, τ. Θ', 1936.

Τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνονται καὶ εἰς ἕτερον ἀχτναμέν τοῦ 1621 ὅστις παρεῖχε προνόμια εἰς τὴν νῆσον Νάξον:

«Οἱ σπῖροι¹⁾ φυλακώνοντας τοὺς χρεοφειλέτες μὴν τοὺς πειράζουσι μὲ καδένες μὲ σκοτεινὲς φυλακές, δίχως κρεββάτι, διὰ τὰ τοὺς ἐνοχλοῦσι, οὔτε τὰ μὴν τογε δίδουσι τὰ τρώσῃ καὶ τὰ πίνουσι²⁾».

III. Τὸ δημιουργημένον τοῦτο καθεστὼς τὸ ὁποῖον εἶχε χαλκεύσει αἰώνων δουλεία, ἀνέτρεψε καὶ προσεπάθησε νὰ ἀντικαταστήσῃ μὲ πολιτισμένον σύστημα, ἡ διοίκησις τοῦ Καποδίστρια.

Ἡ ἀνάθεσις ἰδίᾳ τῆς Γραμματείας τοῦ Δικαίου εἰς τὸν Ἰωάννην Γενατᾶν ἐσήμανε τὴν ἀπαρχὴν τῆς λήψεως θαρραλέων καὶ συγχρονισμένων μέτρων διὰ τὴν ἀποτίναξιν τῆς ἀπαισίας αὐτῆς τουρκικῆς κληρονομίας, καὶ τὴν ἐμφάνισιν μιᾶς διαχύτου ἀνθρωπιστικῆς ἀτμοσφαίρας πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς βελτιώσεως τῆς τραγικῆς θέσεως τῶν φυλακισμένων. Οὕτως ἡ κατωτέρω παρατιθεμένη ἀνέκδοτος ἀπάντησις τοῦ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Γραμματέως Ἰω. Γενατᾶ, προκληθεῖσα κατόπιν ἀναφορᾶς τοῦ Διοικητοῦ Καλαβρύτων καὶ Βοστίτισης, μὲ τὴν διακρίνουσαν τοῦτον ἐπιστημονικὴν ἐμβρίθειαν, ἀποτελεῖ ἐν ἐξαίρετον δεῖγμα τῶν ἰδεῶν ὑπὸ τῶν ὁποίων οὗτος ἐνεφορεῖτο καὶ τῆς ἐπελθούσης μεταβολῆς.

«Οἱ ἐνδεεῖς ἐγκληματαῖοι δὲν πρέπει νὰ ἀποθάνουν τῆς πείνας.

Οἱ ἐγκαλοῦντες δὲν χρεωστοῦν νὰ τοὺς θρέψουν.

Ἡ ποινὴ εἶναι διὰ δημόσιον ἀσφάλειαν, τὸ Δημόσιον χρεωστεῖ νὰ τοὺς θρέφῃ.

Τὸ τοιοῦτον ἔπειτα εἶναι δάνειον γινόμενον παρὰ τῆς Κυβερνήσεως κ' ἐνούμενον μὲ τὰ ἔξοδα τῆς Δικογραφίας.

Τὸ Δημόσιον ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τοὺς ὑποχρεώσῃ εἰς ἐργόχειρα. Τὸ ἐργόχειρον δὲν δύναται ποτὲ νὰ εἶναι φύσεως ποινικῆς, ὅθεν

Γνωμοδοτῶ

ὅτι ὁ ἐπὶ τῶν Ἑσωτερικῶν Γραμματεὺς, ὁφείλει 1ον νὰ ἐπιφορτίσῃ τοὺς Διοικητὰς νὰ χορηγῶσι τὸν ἄρτον εἰς τοὺς φυλακωμένους γνωρισθέντας διόλου ἐνδεεῖς. 2ον ἀπὸ τὴν ἐργασίαν τῶν φυλακωμένων νὰ ἐξάγεται ἡ δαπάνη, ὅταν τοῦτο συμβιβάζεται μὲ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ μὲ τὴν φύσιν τῆς ἐργασίας, ἥτις πρέπει νὰ μὴν ἔχῃ ποινικὸν χαρακτῆρα».

Παρόμοιαι διατάξεις ἐμπεριέχονται καὶ εἰς τὸν ἀχτναμέν περὶ Χίου τοῦ Σουλτάνου Μουράτ Γ' τοῦ 1578 τὸν ὁποῖον ἐδημοσίευσε ὁ DONADO (Gio. Battista Donado, Viaggi à Constantinopoli, Venezia 1688, Parte IV, 51 - 58. - Βλ. Κ. ΑΜΑΝΤΟΥ, αὐτόθι σ. 129. Ὡσαύτως καὶ εἰς τὸν προγενέστερον τοιοῦτον τοῦ ἔτους 1567 τοῦ Σουλτάνου Σελῆμ τοῦ Β'. ἀναγράφονται: «κὶ τοὺς φυλακισμένους διὰ χρέως νὰ μὴν τοὺς βάζουν σίδερα μήτε στὰ σκοτινὰ κὶ νὰ τοὺς δαίνουσι νὰ τρώσιν». Βλ. ΡΗ. ΑΓΓΕΝΤΙ, Chius Vinceta or the occupation of Ghios by the Turks (1566) and their administration of the island (1566 - 1912) (Cambridge, 1941) σ. 210 - 212.

¹⁾ Σπῖροι = δεσμοφύλακες, ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ sbirro σημαίνοντος κλητὴρ τῆς ἀστυνομίας, ῥαβδοῦχος.

²⁾ ΠΕΡ. Γ. ΖΕΡΛΕΝΤΟΥ, ἐνθ' ἀν., σελ. 121 κ.έ.

Σημειοῖ δὲ ὁ Γενατᾶς ἰδιογράφως: «Διατ. εἰς ὅλλα τὰ πρ. ἀπὸ τὰ ἔξοδα τῶν Δικαστηρίων¹⁾».

Μὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ἐμφορεῖται καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Κυβερνήτου Βιάρος Καποδίστριας, ὅστις ὑπὸ τὴν ἰδιότητά του ὡς ἐκτάκτου Ἐπιτρόπου τῶν Δυτικῶν Σποράδων γράφει:

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Ἀριθ. 1900

Ὁ Ἐκτακτὸς Ἐπίτροπος Δυτικῶν Σποράδων

Πρὸς τὸν Πρόεδρον τοῦ Πρωτοκλήτου Δικαστηρίου τοῦ Τμήματος τούτου

Ἡ Κυβέρνησις συγκατετέθη εἰς τὴν αἴτησιν τῆς Διοικήσεως ταύτης τῆς Νήσου ἵνα χορηγήσῃ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα εἰς τοὺς ἀληθῶς ἐνδεεῖς ἐγκληματίας εἰς φυλακὴν.

Εἰς τὴν τιμιότητά Σας ἀφιεροῦται ἡ ἐξακρίβωσις τῆς ἀληθείας, ἵνα μὴ γίνῃ κατὰ χρεῖς, καὶ ἐπιβαρυνθῇ τὸ Ταμεῖον ἀδίκως, καὶ ἀπρεπῶς. Ἡ Δημογεροντία θέλει δίδῃ εἰς ἕκαστον ἐνδεῆ φυλακωμένον ἐν γρόσιον τὴν ἡμέραν, ἀλλ' ἡ βοήθεια αὕτη θέλει δίδεται εἰς ὅποιον μόνος Σας γνωρίζεται ἄπορον κατὰ πάντα.

Ἐν Αἰγίνῃ τῇ 6 Μαΐου 1829

(Τ. Σ.) **Β. Α. Καποδίστριας**

Τῇ 10 δεκάτῃ Μαΐου 1829 εἴκοσι ἐννέα ἐλήφθη διευθυνθεῖσα παρὰ τοῦ Ἐκτάκτου Ἐπιτρόπου τῶν Δυτικῶν Σποράδων.

Ἀριθ. εἰσερχομένων

ὁ Προσ. Γραμματεὺς

Κ. Κασσιέρης

Ἴσον ἀπαράλλακτον τῷ Πρωτοκύπῳ εὕρισκομένῳ εἰς τὰ Ἀρχεῖα τοῦ Πρωτοκλήτου Δικαστηρίου τῶν Δυτικῶν Σποράδων.

Ἐκ Πετρίων τῇ 20. εἰκοστῇ 9βρίου 1829. εἴκοσι ἐννέα

Ὁ τόπον ἐπέχων τοῦ Γραμμ.

Γερασίμος Χου Πήληκας (ὑπογραφή αὐτόγραφος)²⁾

Παραλλήλως ἡ Κυβέρνησις τοῦ Καποδίστρια ἐλάμβανε ἐκ τῶν ἐνόντων ὅσα μέτρα τῆς ἐπέτρεπον, διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν φυλακῶν, αἱ ἀσθενεῖς οἰκονομικαί τῆς δυνάμεις, εἶχε δὲ συγχρόνως στερεὰν ἀπόφασιν νὰ βελτιώσῃ τὴν κατάστασιν τῶν φυλακισμένων ἀνεγείρουσα φυλακὰς εὐθὺς ὥς θὰ εἶχε τὰς πρὸς τοῦτο οἰκονομικὰς δυνάμεις. Ἴδου ἐνδεικτικῶς μερικοὶ ἀπαντήσεις τῆς Γραμματείας τοῦ Δικαίου ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου εἰς τοὺς Προέδρους τῶν Δικαστηρίων καὶ τοὺς Διοικητάς.

¹⁾ Ἐκθέσεις τῆς ἐπὶ τοῦ δικαίου Γραμματείας, τ. 2ος, Ὀκτώβριος 1829, σελ. 12.

²⁾ Γ.Α.Κ., Σχέδια Ἐσωτερικῶν Κανονισμῶν τῶν κατὰ τὰ 1829 καὶ 1830 Πρωτοκλήτων τοῦ Κράτους, 6 Μαΐου 1829.

«Πρὸς τὸν Διοικητὴν Τριπολιτσᾶς καὶ Λεονταρίου

Καθυπέβαλεν ἡ Γραμματεία εἰς τὴν Κυβέρνησιν ἀμφοτέρω τὰ σχέδια περὶ μεταρρυθμίσεως φυλακῶν..... καὶ ἅς οἰκονομήσωμεν, ὅπως δυνάμεθα, καὶ ἅς παρακαλέσωμεν τὸν Θεὸν νὰ βελτιώσῃ τὴν ἐθνικὴν μας κατάστασιν, καὶ τότε ἡ Κυβέρνησις θέλει σκεφθῇ καὶ πράξῃ ὅπως δυνήθῃ καλῆτερα, διὰ τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω κατασκευὴν τῶν δημοσίων καταστημάτων...¹⁾».

«Πρὸς τὸν Πρόεδρον τοῦ Πρωτοκλήτου Μικρομάνης κλπ.

Ἵνα ἡ Κυβέρνησις διὰ μέσου τῆς Γραμματείας ταύτης Σᾶς κοινοποιήσῃ τὴν ἀπόφασίν της περὶ τῆς βελτιώσεως τῶν αὐτοῦ φυλακῶν, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ συνεννοηθῇτε μετὰ τοῦ κυρίου Διοικητοῦ, σκεπτόμενος μετ' αὐτοῦ ἵνα εὕρῃτε τὴν ὁποίαν προβάλλετε ιδιόκτητον οἰκίαν, καὶ νὰ γνωρίσῃ ἡ Κυβέρνησις ποῖον θέλει εἶναι τὸ ἔξοδον τὸ ἀναγκαιοῦν κατὰ μῆνα τόσον διὰ τὸν μισθὸν τῆς οἰκίας, καθ' ὅσον καὶ δι' ἄλλα...

... Ἡ καθημερὺς τροφὴ πρὸς τοὺς φυλακισμένους θέλει δίδεται ἀπὸ τὸ εἰδικὸν ταμεῖον τοῦ Δικαστηρίου καὶ ἡ Γραμματεία εἶναι βεβαία ὅτι προσέχετε τόσον ἵνα ἡ τροφὴ μὴ λείπῃ εἰς τοὺς ἐνδεεῖς, καθὼς νὰ μὴν δίδετε καὶ εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι χρειαν δὲν ἔχουν. Τὰ ὅσα μέχρι τοῦδε ἐξοδεύσατε εἰς τροφὴν τῶν φυλακισμένων, θέλετε τὰ περάσει εἰς τοὺς Λογαριασμοὺς Σας²⁾».

«Πρὸς τὸν Πρόεδρον τοῦ Πρωτοκλήτου τῆς Δυτ. Ἑλλάδος

Ὑπέβαλεν ἡ Γραμματεία εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὰ ἐνδιαλαμβανόμενα εἰς τὴν ἀναφορὰν Σας ὑπ' ἀρ. 1323 καὶ διετάχθη νὰ Σᾶς προσκαλέσῃ νὰ συνακουσθῇτε μὲ τὸν Ἑκτακτὸν Ἐπίτροπον κατὰ τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, καὶ νὰ προβάλλετε ἐκ συμφώνου τὸν τρόπον, καθ' ὃν δύναται νὰ βελτιωθῇ, ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ ἐκ τοῦ προχείρου, ἡ κατάστασις τῶν φυλακισμένων. καὶ ἀφοῦ ἡ Κυβέρνησις λάβῃ τὴν πρότασιν Σας, θέλει διατάξῃ τὶ τὸ πρακτέον.

Σπεύσατε τὸ λοιπὸν νὰ ἐκπληρώσετε τὴν παροῦσαν πρόσκλησιν. διότι εἶναι δυσάρεστον εἰς τὴν Κυβέρνησιν, οἱ εὗρισκόμενοι ἐν φυλακῇ, ἀδίκως νὰ ὑποφέρουν...³⁾».

Καρπὸς τῶν προσπαθειῶν πρὸς βελτίωσιν τῆς καταστάσεως τῶν φυλακῶν καὶ φυλακισμένων, ἦτο καὶ τὸ ὑποβληθὲν παρὰ τοῦ Γραμματέως τοῦ Δικαίου Ἰ. Γενατᾶ πρὸς τὸν Καποδίστριαν, σχέδιον ψηφίσματος κατασκευῆς καὶ ὀργανισμοῦ φυλακῶν, ὅπερ μετὰ τὴν ἐπεξεργασίαν του ὑπὸ τῆς Γερουσίας, ἣτις ἀσημάντους μόνον παρατηρήσεις ἐπέφερε, ἐνεκρίθη ὑπὸ τοῦ Καποδίστρια τὴν 11 Δεκεμβρίου 1830⁴⁾.

Τὸ κυρωθὲν τοῦτο ὑπ' ἀριθ. 278 Ψήφισμα, ἐδημοσιεύθη ὑπὸ ἡμερομηνίαν

¹⁾ Γ.Α.Κ., Ἐκθέσεις τῆς ἐπὶ τοῦ Δικαίου Γραμματείας, τ. 8ος, (1831) ἀριθ. 4529.

²⁾ Γ.Α.Κ., Ἐκθέσεις τῆς ἐπὶ τοῦ Δικαίου Γραμματείας, τ. 8ος, (1831) ἀριθ. 4625, σελ. 23.

³⁾ Γ.Α.Κ., Ἐκθέσεις τῆς ἐπὶ τοῦ Δικαίου Γραμματείας, τ. 7ος, ἀρ. 3866. Ἡ ἀπάντησις αὕτη προέρχεται ἀπὸ τὸν ἀναπληροῦντα εἰς τὴν Γραμματείαν τοῦ Δικαίου τὸν εἰς δίμηνον ἄδειαν εὗρισκόμενον Ἰω. Γενατᾶν, Βιᾶρον Καποδίστριαν.

⁴⁾ Γ.Α.Κ., Ἐκθέσεις τῆς ἐπὶ τοῦ Δικαίου Γραμματείας, σ. 40, τ. 7ος, ἀριθ. 4107.

14 Δεκεμβρίου 1830 εἰς τὴν Γενικὴν Ἑφημερίδα, περιεῖχε δὲ εἰς τὰς διατάξεις τοῦ ἐκτὸς πλείστων ἄλλων σημαντικῶν μέτρων, καὶ διάταξιν διαιρέσεως ἐκάστης φυλακῆς εἰς τρία τμήματα, ἐν τῶν ὁποίων προωρίζετο διὰ τοὺς χρηματικῶς ὀφειλέτας καὶ τοὺς ἐπανορθωτικῶς κρατουμένους ¹⁾).

Ὡς ἐμφανέστατον δὲ δείγμα τῶν ἐνεργειῶν τῆς Καποδιστριακῆς Κυβερνήσεως, ὅπως δυνηθῇ καὶ ἀντεπεξέλθῃ ἐπιτυχῶς εἰς τὸ πιέζον αὐτὴν θέμα τῆς κατασκευῆς φυλακῶν, δέον ἰδιαιτέρως νὰ ἐξαρθῇ καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 186 Ψήφισμα τῆς 30 Σεπτεμβρίου 1830, δι' οὗ διετάσσετο κράτησις τοῦ ἡμίσεως τοῖς ἑκατὸν «τόσον ἀπὸ τὰς πληρωμὰς ὧν τῶν ὁποιασδήποτε φύσεως πολιτικῶν μισθῶν, ὅσον καὶ ἀπὸ τὰς πληρωμὰς ὧν τῶν ὁποιασδήποτε φύσεως κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν στρατιωτικῶν μισθῶν». Καθωρίζετο δὲ διὰ τοῦ ἰδίου Ψηφίσματος ὅτι τὸ ἥμισυ τοῦ συναζομένου τούτου δικαιώματος «θέλει χρησιμεύσει διὰ τὴν οἰκοδομὴν τῶν ἀναγκαίων φυλακῶν ²⁾».

Ἐκ πλείστων ὡσαύτως ἐγγράφων τῆς Γραμματείας τοῦ Δικαίου φαίνονται αἱ σημαντικαὶ μεταρρυθμίσεις τὰς ὁποίας ἐπέφερε ἡ Κυβέρνησις τοῦ Καποδιστρια διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν φυλακῶν. Ἀξιοσημεῖωτος ὅμως τυγχάνει ὁ Κανονισμὸς τὸν ὁποῖον κατήρτισε ὁ Ἰω. Γενατᾶς, σκοπὸς τοῦ ὁποίου ἦτο ἡ ἐπαγρύπνησις τῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τῶν ἀστυνόμων διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν μετ' ἐπιμελείας τῶν καθηκόντων των καὶ ἡ πρόληψις καταχρήσεων. Ὁ Κανονισμὸς οὗτος ἐγκρίθεις ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου τὴν 3ην Δεκεμβρίου 1830 ἀπεστάλη ὡς Ἐγκύκλιος πρὸς ἅπαντα τὰ κατὰ τὴν Ἐπικράτειαν Δικαστήρια.

Αἱ κυριώτεραι διατάξεις τῆς σπουδαίας ταύτης Ἐγκυκλίου ἦσαν ἡ καθιέρωσις τῆς ὑποχρεώσεως ὅπως ὁ ἀστυνόμος συντάσῃ, βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ δεσμοφύλακος, πίνακα εἰς τὴν πρώτην ἐκάστου μηνός, περιέχοντα λεπτομερῶς τὴν ἀκριβῆ

¹⁾ Γενικὴ Ἑφημερίς τῆς Ἑλλάδος 20 Δεκεμβρίου 1830, ἀριθ. 100, σελ. 468. – Βλ. καὶ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Ι. ΚΑΡΑΝΙΚΑ, Σωφρονιστική, τόμ. Α' σελ. 255. – Τὸ Ψήφισμα τοῦτο συνετάχθη ὑπὸ τοῦ Ἰω. Γενατᾶ, ἡ δὲ κάτωθεν τοῦ εἰς τὴν Γενικὴν Ἑφημερίδα δημοσιευθέντος Ψηφίσματος φερομένη ὑπογραφή τοῦ Βιάρου Καποδιστρίου, οὐδαμῶς πρέπει νὰ μᾶς παραπλανήσῃ ὡς πρὸς τὴν πατρότητα τοῦ συντάκτου καθ' ὅτι ὁ Βιάρος Καποδιστριας συνέπεσε ἀπλῶς νὰ εἶναι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὁ προσωρινὸς ἀντικαταστάτης εἰς τὴν Γραμματείαν τοῦ Δικαίου, τοῦ εἰς δίμηνον ἄδειαν εὐρισκομένου Ἰω. Γενατᾶ. Τὸ ἀρχικὸν σχέδιον ὑποβληθὲν ὑπὸ τοῦ Ἰω. Γενατᾶ τὸν Αὐγούστου τοῦ 1830 ἀπόκειται εἰς τὰ Γεν. Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους (Ἐκθ. τῆς ἐπὶ τοῦ Δικαίου Γραμματείας, τ. 6ος, σ. 66 κ.έ. ἀριθ. 2944). Εἶναι δὲ αξιοσημεῖωτον ὅτι ὁ Γενατᾶς ἐν ἀρχῇ τῆς ὑποβληθείσης πρὸς τὸν Κυβερνήτην ἐκθέσεώς του, τῆς συνοδευούσης τὰ δύο σχέδια περὶ κανονισμοῦ [καὶ κατασκευῆς φυλακῶν, χαρακτηρίζει τὴν κατασκευὴν τῶν φυλακῶν ὡς κατεπείγουσαν, φαίνεται δὲ ὡσαύτως ὅτι εἶχον καθορισθῇ καὶ οἱ διὰ τὴν κατασκευὴν σχετικοὶ πόροι.

²⁾ Γεν. Ἑφημ. τῆς Ἑλλάδος, 18 Ὀκτωβρίου 1830, ἀριθ. 82, σελ. 391-2.

ήμερομηνίαν «τῆς φυλακώσεως τοῦ καθενός», «ἐκ διαταγῆς τίνος ἐξουσίας, ὁ φυλακισθεὶς ἐβλήθη εἰς φυλακὴν», κλπ. Καθώριζε δὲ καὶ ὑποχρέωσιν τοῦ ἀστυνόμου πρὸς ὑποβολὴν τοῦ πίνακος ἐνώπιον τοῦ Προέδρου τοῦ Δικαστηρίου, ὅστις ἐδικαιοῦτο νὰ ἐξακριβώῃ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ πίνακος. Ἐν συνεχείᾳ δὲ ἐδημιούργει ὑποχρέωσιν τοῦ Προέδρου, ὅπως ἀποστέλλῃ κατὰ μῆνα τὸν πίνακα τοῦτον παρ' αὐτοῦ προσυπογεγραμμένον εἰς τὸ Δικαστήριον τῶν Ἐκκλήτων καὶ ὅπως τοῦτο πάλιν ἀφοῦ λάβῃ γνῶσιν τοῦ περιεχομένου, παραδίδῃ τὸν πίνακα εἰς τὸν Δημόσιον Συνήγορον. Τέλος ὑπεχρέωνε τὸν Δημ. Συνήγορον νὰ ἀποστέλλῃ κατὰ τριμηνίαν γενικὸν πίνακα πρὸς τὴν ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Γραμματείαν, μὲ τὰς τυχόν παρατηρήσεις του ¹⁾).

Εἶναι δὲ ἰδιαζούσης σημασίας τὰ κατωτέρω παρατιθέμενα δύο ἔγγραφα τὰ ὅποια ἀποτελοῦν εὐγλωττον ἀπόδειξιν τῆς ἀναπτυχθείσης δραστηρίας Κυβερνητικῆς μερίμνης. Τὰ ἔγγραφα ταῦτα προεκλήθησαν κατόπιν ἀναφορᾶς τοῦ Δημοσίου Συνηγόρου Γ. Α. Ράλλη ὅστις ἐπισκεφθεὶς τὰς φυλακὰς Ἄργους, διεπίστωσε τὴν ἀθλίαν κατάστασιν τῶν φυλακισμένων. Διὰ τοῦ πρώτου λαμβάνεται πρόνοια διὰ τὴν θεραπείαν τῆς γυμνότητος τῶν φυλακισμένων, διὰ δὲ τοῦ δευτέρου διατάσσεται ἡ κατασκευὴ καθισμάτων καὶ κλινῶν διὰ τοὺς φυλακισμένους, πρᾶγμα ἐντελῶς ἄγνωστον μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ ὅπερ οὔτε καὶ ἐν ὀνείρῳ ἠδύναντο νὰ διανοηθοῦν οἱ φυλακισμένοι.

«Πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Γραμματείαν

Ὑποβληθείσης ὑπ' ὄψιν τῆς Α.Ε. τῆς ὑπ' ἀρ. 4684 τῶν εἰσερχ. ἀναφορᾶς τοῦ Δημοσίου Συνηγόρου.

Ἡ Α.Ε. μὲ διέταξε νὰ διευθύνῃ ἀντίγραφον αὐτῆς πρὸς Ὑμᾶς διὰ νὰ προσπαθήσετε νὰ δοθῶσιν εἰς τοὺς ἐν Ἄργει φυλακισμένους ἀπὸ τὰ παλαιὰ φορέματα τῶν στρατιωτῶν, πρὸς θεραπείαν τῆς γυμνότητός των ²⁾).

¹⁾ Γ.Α.Κ., Ἐκθ. τῆς ἐπὶ τοῦ Δικ. Γραμμ. τ. 7ος, σελ. 38, ἀριθ. 4004.

²⁾ Γ.Α.Κ., Ἐκθ. τῆς ἐπὶ τοῦ Δικ. Γραμμ. Νοέμβριος 1830, τ. 7, σ. 29, ἀρ. 3792. Συναφὲς εἶναι καὶ τὸ ἀκόλουθον ἔγγραφον ἀπευθυνόμενον πρὸς τὸν Διοικητὴν Ναυπλίας.

«Πρὸς τὸν Διοικητὴν Ναυπλίας

Ἐγκλείεται ἀντίγραφον τῆς ὑπ' ἀρ. 7125 τῶν εἰσερχ. ἀναφορᾶς τῶν Κώνστα Δήμου, Πέτρου Γεωργίου καὶ Πάνου Σταμάτη, φυλακισμένων ἐνταῦθα, οἵτινες ἐξαιτοῦνται ἐνδύματα, διὰ νὰ σκεπᾶσιν τὴν γυμνότητά των.

Κατ' ἐπιταγὴν τῆς Α.Ε. προσκαλεῖσθε νὰ συνεννοηθῆτε μετὰ τοῦ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Γραμματέως, διὰ νὰ χορηγηθῶσιν εἰς τοὺς ἀναφερομένους τούτους τρεῖς ἀπὸ τὰ παλαιὰ τῶν Στρατιωτικῶν ἐνδύματα» (Γ.Α.Κ., Ἐκθέσεις τῆς ἐπὶ τοῦ Δικαίου Γραμματείας, τ. 9ος, σ. 56, ἀριθ. 5743).

«Πρὸς τὴν Γραμματείαν τῆς Ἐπικρατείας

Κατ' ἐπιταγὴν τῆς Α.Ε. διευθύνεται πρὸς Ὑμᾶς ἀντίγραφον τῆς ὑπ' ἀρ. 4684 τῶν εἰσερχομένων ἀναφορᾶς τοῦ Δημοσίου Συνηγόρου, διὰ νὰ διατάξετε τὸν Τοποτηρητὴν Ἄργους νὰ γενῶσιν εἰς τὴν φυλακὴν καθίσματά τινα ἢ κρεβάτια ὥστε νὰ μὴ κοιμῶνται οἱ ἄνθρωποι ἐπὶ τῆς ὑγρᾶς γῆς.

(τὴν 16 - 9βρίου ¹).

Ἐπίσης ἄξιοι ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι τρεῖς λακωνικαὶ ἐρωτήσεις τὰς ὁποίας ὑποβάλλει ὁ Γενατᾶς πρὸς τὸν Τοποτηρητὴν Ἄργους, ὅστις τοῦ ἀνέφερε τὴν γυμνότητα ἔξ φυλακισμένων. Ἐκ τῶν ἐρωτήσεων τούτων ἀναβλύζει ἡ στοργικὴ φροντίς καὶ ἄγρυπνος παρακολούθησις τῆς Κυβερνήσεως διὰ τοὺς εἰς τὰς φυλακὰς κρατούμενους.

«Πρὸς τὸν Τοποτηρητὴν Ἄργους

Ἐλήφθη ἡ ὑπ' ἀρ. 2635 ἀναφορά Σας.

Ποῖοι εἶναι οἱ γυμνοί;

Διὰ τί εἶναι εἰς φυλακὴν;

Τρέφονται ἀπὸ τὸ δημόσιον ²);

Τέλος δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι παραλλήλως μὲ τὴν ἐκδηλουμένην κυβερνητικὴν φροντίδα διὰ τὴν τροφὴν καὶ ἔνδυσιν τῶν φυλακισμένων, ὥς καὶ διὰ τὴν ὀργάνωσιν, βελτίωσιν καὶ οἰκοδόμησιν φυλακῶν, ὥς γίνεται φανερόν ἐκ τοῦ κατωτέρω ἐγγράφου, ἡ Κυβέρνησις δὲν ὑστέρησεν καὶ εἰς τὴν ἐκδήλωσιν τῆς φροντίδος τῆς διὰ τὴν ἱατρικὴν περίθαλψιν τῶν φυλακισμένων. Τὸ κατωτέρω ἐγγράφον ἀφ' ἑνὸς μὲν εἶναι ἐνδεικτικὸν τοῦ πνεύματος τῆς φειδοῦς τὸ ὁποῖον ἐκυριάρχει εἰς τὴν Καποδιστριακὴν Κυβέρνησιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀποτελεῖ δεῖγμα τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖον ἀντιμετώπιζαν καὶ ἔλυον οἱ τότε Ὑπουργοὶ σοβαρώτατα ζητήματα, ὥς τὸ τῆς ἱατρικῆς περιθάλψεως τῶν φυλακισμένων, τὸ ὁποῖον εἶχε καιρίαν σημασίαν διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῶν φυλακῶν, χωρὶς νὰ θίξουν τὸ ἀσθενὲς Ἐθνικὸν Ταμεῖον.

«Πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς ἐπὶ τοῦ Ὁρφανοτροφείου Ἐπιτροπῆς κλπ.

Ἐπειδὴ πολλοὶ τῶν ἐν τῇ φυλακῇ τῆς πόλεως ταύτης ἐνδεῶν, ἀσθενοῦντες, ἔχουσι χρεῖαν ἐπισκέψεως ἱατροῦ, διὰ ν' ἀπαλλαχθῇ τὸ πτωχὸν ἔθνικόν Ταμεῖον ἀπὸ ἐξοδα, τὰ ὁποῖα ἤθελον χρειασθῇ, ἂν τὸ Δικαστήριον προσκαλεῖ ἐπὶ μισθῷ ἱατρὸν εἰς ἐκάστην περίπτωσιν, θέλετε προσκαλέσει τὸν Ἱατρὸν τοῦ Ὁρφανοτροφείου Κον Δελλαπόρτα νὰ ἐνδίδῃ εἰς τὰς προσκλήσεις τοῦ Δικαστηρίου ὁσάκις ἡ χρεῖα τὸ καλέσει νὰ ἐπισκεφθῇ ἀσθενὴ τινα τῶν ἐνδεῶν ὑποδίκων, τὸ ὁποῖον ἡ Γραμματεία εἶναι βεβαία ὅτι θέλει κάμει εὐχαρίστως, γνωρίζουσα τὴν φιλεύσπλαγχον ψυχὴν του ³).

¹) Ἐκθ. τῆς ἐπὶ τοῦ Δικ. Γραμμ., τ. 7ος, Νοέμβριος 1830, σ. 30, ἀρ. 3793.

²) Ἐκθ. τῆς ἐπὶ τοῦ Δικ. Γραμμ. τ. 10ος, (1831) ἀριθ. 6256.

³) Ἐκθ. τῆς ἐπὶ τοῦ Δικ. Γραμμ., τ. 8ος, (1831), σ. 79, ἀριθ. 4781.

IV. Ποτὲ βεβαίως δὲν δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ κανεὶς ὅτι ἡ κατάστασις τῶν φυλακῶν καὶ τῶν φυλακισμένων κατὰ τὴν Καποδιστριακὴν περίοδον ἦτο ἰδεώδης ἢ ἔστω καὶ καλὴ ¹⁾. Ὡς πρὸς τὸ θέμα μάλιστα τῆς διατροφῆς τῶν φυλακισμένων, παρατηροῦμεν ὅτι ὁ Γενατᾶς σημειοῖ μὲ πρόδηλον ἀγανάκτησιν εἰς τὰς ἀπαντήσεις του, λόγῳ ὑποβληθείσης εἰς αὐτὸν αἰτήσεως πρὸς αὔξησιν τοῦ σιτηρεσίου :

«Ἐὰν λαμβάνουν 30 λεπτά, ἀρκοῦν διὰ τὸν ἄρτον; ναί. Ἀλλὰ τί θέλουν; ἡ Κυβέρνησις νὰ συστήσῃ μαγειρεῖα διὰ νὰ τοὺς τρέφῃ μὲ ποικίλα βρώματα; οὐδεμία ἀπάντησις ²⁾».

Μὲ τὸ ἴδιον πνεῦμα ἀπαντᾷ καὶ εἰς ἀναφορὰν τοῦ Πρωτοκλήτου Ἀχαΐας τὸ ὁποῖον ζητεῖ αὔξησιν τοῦ παρεχομένου σιτηρεσίου τῶν 30 λεπτῶν πρὸς τοὺς φυλακισμένους :

«Πρὸς τὸ κατὰ τὴν Ἀχαΐαν Πρωτόκλητον»

Ἐλήφθη ἡ ὑπ' ἀρ. 948 ἀναφορὰ Σας τῆς 28 - 9βρίου 1829.

Ἐὰν τὸ διδόμενον σιτηρέσιον ἐξήρκεσε μέχρι τοῦδε, διατί εἰς τὸ ἐξῆς δὲν ἀρκεῖ; Οἱ δι' ἐγκλήματα φυλακισμένοι δὲν δύναται ν' ἀπαιτοῦν τὴν αὐτὴν ἐκείνην περιποίησιν, τὴν ὁποῖαν ἤθελαν ἀπολαύει ἐλεύθεροι ὄντες. καθότι δὲν ἤθελαν συναισθάνεσθαι οὐδὲν αἶσθημα τῆς διαφορᾶς, καὶ τὸ ἐγκλημα δι' αὐτοὺς ἤθελε γενῆ μέσον πορισμοῦ, πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ κόπου, ὡς τοιαῦτα παραδείγματα εὐρίσκομεν εἰς τὴν ἐγκληματικὴν Ἱστορίαν ³⁾».

Ἡ μὴ ἱκανοποιητικὴ ὅμως αὕτη κατάστασις τῶν φυλακῶν ὡς καὶ τῆς διατροφῆς τῶν φυλακισμένων, δὲν πρέπει νὰ ἐπηρεάσῃ τὰς ἀντιλήψεις καὶ κρίσεις μας διὰ τὴν πραγματικὴν φροντίδα τὴν ὁποῖαν ἐλάμβανε ἡ Κυβέρνησις τοῦ Καποδίστρια διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς θέσεως τούτων, διότι μία τοιαύτη κρίσις θὰ ἦτο ἄδικος καὶ ἐσφαλμένη. Καὶ ὅσον ἀφορᾷ μὲν τὴν κατασκευὴν εἰδικῶν κτηρίων — φυλακῶν, συγκεντρούντων τ' ἀπαραίτητα στοιχεῖα τῆς καταλληλότητος καὶ τῆς ὑγινοῦς διαβιώσεως, εἶναι αὐτονόητον, ὅτι τοῦτο ἦτο ἔργον τὸ ὁποῖον δὲν ἦδύνατο νὰ ἐπιτελεσθῇ ἀμέσως διότι ἀπητεῖτο πρὸς τοῦτο ἡ συνδρομὴ δύο πρωταρχικῶν παραγόντων, τῶν οἰκονομικῶν μέσων καὶ τοῦ ἀναγκαίου χρόνου. Εἶναι ὅμως ἐκτὸς πάσης ἀμφισβητήσεως τὸ γεγονός, ὅτι ἡ Καποδιστριακὴ Κυβέρνησις, διὰ τῶν συντόνων καὶ ἐπιτυχῶν μέτρων της, ἐχάραξε εὐκρινῶς τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην, παρ' ὅλον ὅτι οὐδένα τῶν στοιχειωδῶν τούτων παραγόντων διέθετε. Πράγματι οὐδεὶς, δύναται σοβαρῶς ν' ἀμφισβητήσῃ τὸ γεγονός ὅτι ἡ Κα-

¹⁾ Οὕτω αἱ φυλακαὶ ἐν Ναυπλίῳ, αἱ ὁποῖαι ἦσαν αἱ καλύτεραι, εὐρίσκοντο εἰς κατάστασιν προκαλοῦσαν ὄντως φρίκην. (ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΛΟΥΔ. ΦΟΝ ΜΑΟΥΡΕΡ, Ὁ Ἑλληνικὸς Λαός, Μετάφρ. ΧΡΗΣΤΟΥ ΠΡΑΤΣΙΚΑ καὶ ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ ΚΑΡΑΣΤΑΘΗ, τόμ. Β', Ἀθῆναι 1947, σελ. 284). — Βλ. καὶ FRÉDÉRIC THIERSCH, De l'État Actuel de la Grèce, Leipzig, 1833, p. 30.

²⁾ Ἐκθ. τῆς ἐπὶ τοῦ Δικ. Γραμμ., τ. 8ος (1831), ἀριθ. 5347.

³⁾ Ἐκθ. τῆς ἐπὶ τοῦ Δικ. Γραμμ., τ. 2ος, Νοέμβριος 1829, σ. 11.

ποδιστριακή Κυβέρνησις, ἐνῶ εἶχε νὰ ρυθμίσῃ κεφαλαιώδη ζητήματα, τῶν ὁποίων ἡ ρύθμισις ἀπέβαινε ἐπιτακτική, ἐστερεῖτο καὶ τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων οἰκονομικῶν μέσων. Ἀφ' ἑτέρου δὲ μὲ τὴν τόσον ἀπροσδοκῆτως ἐπισυμβᾶσαν δολοφονίαν τοῦ Καποδίστρια, ἐλάχιστος καὶ τελείως ἀνεπαρκῆς ὑπῆρξεν ὁ χρόνος τῆς εἰς τὴν ἀρχὴν παραμονῆς της, ὥστε ν' ἀποδώσουν πλήρως τὰ τόσον ὀρθὰ καὶ δημιουργικὰ μέτρα της, ὥς καὶ νὰ ἐπεκταθοῦν.

Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὴν κακὴν κατάστασιν τῆς διατροφῆς τῶν φυλακισμένων αὕτη πρέπει νὰ ἐξετασθῇ καὶ νὰ συσχετισθῇ μόνον ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς ὅλης ἀθλίας ἐπισιτιστικῆς καταστάσεως ὁλοκλήρου τοῦ Ἑθνους διὰ νὰ ἐξαχθοῦν δίκαια καὶ ἀσφαλῆ συμπεράσματα.

Εἰδικώτερον τὸ θέμα τῆς διατροφῆς τῶν φυλακισμένων τὸ ἀντιμετώπιζε ἡ Κυβέρνησις τοῦ Καποδίστρια μὲ ὅλην τὴν συναίσθησιν τῆς σοβαρότητος καὶ τῆς βαρύτητος τὴν ὁποίαν ἐνεῖχε, καὶ παρ' ὅλον ὅτι ἡσθάνετο τὴν ἀσφυκτικὴν περίπτωσιν τῆς ἐλλείψεως πόρων, δὲν ἠδύνατο ποτὲ νὰ καμφθῇ ἐπὶ ἐνὸς τόσον θεμελιώδους δι' αὐτὴν ζητήματος. Οὕτως ἡ ἄρνησις τοῦ Διοικητοῦ Τριπολιτσᾶς καὶ Λεονταρίου νὰ χορηγήσῃ τὰ ἀναγκαιούντα διὰ τὴν διατροφήν τῶν φυλακισμένων χρήματα, λόγῳ ἐνδεΐας τοῦ Ταμείου του, εἶναι διὰ τὸν Γενατᾶν ἀπολύτως ἀπαράδεκτος, καὶ ἀναθέτει ἀμέσως, προφανῶς κατόπιν συνεννοήσεως μετὰ τοῦ Κυβερνήτου, εἰς τὸν Σπηλιάδην (Γραμματέα τῆς Ἐπικρατείας) νὰ καλέσῃ τὸν ἐν λόγῳ Διοικητὴν ὅπως ἐξακολουθήσῃ «τὴν πληρωμὴν τῆς τροφῆς τῶν φυλακισμένων ἐνδεῶν, κατὰ τὰ διαταχθέντα περὶ αὐτῶν ¹⁾».

Πρέπει νὰ ὁμολογηθῇ τὸ γεγονὸς ὅτι, ἂν ἀναλογισθῇ κανεὶς τὴν κατάστασιν τῆς διαβιώσεως καὶ τὴν μεταχείρισιν τῶν φυλακισμένων ἐπὶ τουρκοκρατίας, ὅτε ἡ φυλάκισις ἐσήμαινε εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων βέβαιον θάνατον, πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἀπὸ τῆς Καποδιστριακῆς ἐποχῆς, καὶ ἐντὸς ἐλαχίστου χρόνου ἐσημειώθη σημαντικὴ μεταβολὴ τῆς καταστάσεως. Καὶ τοῦτο ἡ Καποδιστριακὴ Κυβέρνησις τὸ ἐπέτυχε σχεδὸν χωρὶς μέσα, ἀλλὰ μὲ μόνον ἐφόδιον τὴν δημιουργικὴν της πνοήν, κατώρθωσε νὰ γίνῃ ἡ οἰκοδόμος τοῦ πνεύματος τῆς ἀνθρωπινωτέρας μεταχειρίσεως τῶν φυλακισμένων.

V. Ἐὰν δὲ ἐπιχειρηθῇ νὰ γίνῃ ἔστω καὶ μία ἀπλὴ καὶ ἐν γενικωτάταις γραμμαῖς, σύγκρισις τῶν ὅσων ἐπετελέσθησαν κατὰ τὴν τριετίαν τοῦ Καποδίστρια, μὲ τὴν κατάστασιν ἣτις ἐπεκράτησε ὥς πρὸς τὸ θέμα τῶν φυλακῶν καὶ φυλακισμένων, ἐπὶ τέσσαρας ὁλοκληροῦς δεκαετηρίδας μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ

¹⁾ Σημειοῖ ὁ Γενατᾶς *ἰδιοχείρως*: «ο Κ. Σπυλιαδης θελη γράφη εἰς τὸν Διοικ. νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν πληρ. τῆς τροφ.» (Ἐκθ. τῆς ἐπὶ τοῦ Δικ. Γραμμ. τ. 10ος, Ἰούλιος 1831, Ἀπαντήσεις, ἀριθ. εἰς. 8115 καὶ ἀριθ. ἐξερχ. 6647).

Κυβερνήτου, δὲν θὰ δυσκολευθῇ ν' ἀντιληφθῇ τις μετ' ἐκπλήξεως, ὅτι ἡ Καποδιστριακὴ τριετία εἰς τὸν τομέα τοῦτον ὑπῆρξε γόνιμος καὶ δημιουργικὴ, ἡ δὲ κατάστασις ὅχι μόνον δὲν ἐβελτιώθη μεταγενεστέρως, ὥς ἔδει ν' ἀναμένῃ τις μετὰ βασίμου ἐλπίδος, ἀλλ' ἀντιθέτως εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἀπέβη χειροτέρα.

Ἴδου ἐνδεικτικῶς μὲ ποῖα χρώματα περιγράφεται ἡ κατάστασις ἀπὸ ἔντυπα τῆς μετακαποδιστριακῆς ἐποχῆς:

«Ἐξακισχίλιοι σχεδὸν πολῖται Ἕλληνες ὑπάρχουσιν εἰς τὰς φυλακὰς τῶν ὁποίων μόνῃ μερὶς εἶναι κακουχίαι καὶ βάσανα. Ἡ Κυβέρνησις φαίνεται ὅτι ἔσβυσεν αὐτοὺς ἐκ τοῦ καταλόγου τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἀντὶ νὰ ζητήσῃ τὴν βελτίωσιν αὐτῶν, τὴν ἠθικὴν αὐτῶν μόρφωσιν ἀντὶ νὰ μεταχειρίζεται αὐτοὺς τοῦλάχιστον φιланθρωπῶς, τοὺς ὑποβάλλει εἰς τὰς μεγαλυτέρας σκληραγωγίας τοὺς ἀφίνει νὰ σήπωνται ἄεργοι ἐντὸς τοῦ βορβόρου τῶν οὐρῶν καὶ τῶν ἀκαθαρσιῶν ἄνευ μηδεμιᾶς διακρίσεως ἐγκλημάτων καὶ ἡλικίαν!! Ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ καθύγρου δωματίου βασανίζεται ἐπὶ τῆς κατεβρεγμένης γῆς καὶ ὁ κατηγορούμενος διὰ βαρέα ἐγκλήματα καὶ ὁ καταδιωκόμενος δι' ἐλαφρὰ ἀδικήματα. Παραλείπομεν ὅτι εἰς μικρὸν δωματίον μόλις δυνάμενον νὰ χωρήσῃ 5 ἢ 8 ἀνθρώπους κλείονται 15 καὶ πλειότεροι ἄνθρωποι, ὥστε ὁ εἰς καταπλάκονει τὸν ἄλλον καὶ ἀναφέρομεν τὴν μεγάλην ἀδικίαν ἣτις γίνεται εἰς πολλοὺς νέους, περὶ τῶν ὁποίων ἐνῶ μεγάλη ἐλπίς ὑπάρχει περὶ διορθώσεώς των τοῦ νὰ κλείωνται μεταξὺ τῶν κακοηθεστέρων κακούργων διὰ νὰ ἀκούωσι παρ' αὐτῶν ἡμέραν καὶ νύκτα τὰ ἀνοσιώτερα κακουργήματα!! Πρὸς ἐπίμετρον τῆς δυστυχίας αὐτῶν ἡ Κυβέρνησις ὀλιγωρεῖ καὶ διὰ τὴν μικρὰν τροφήν τὴν ὁποίαν χορηγεῖ εἰς αὐτοὺς νὰ εἶναι τοῦλάχιστον καθαρὰ. ὀλίγος ἄρτος γέμων συνήθως ἀκαθαρσιῶν καὶ 10 λεπτὰ (ἐσχάτως ἡ φιλανθρωπία τῆς Κυβερνήσεως ἀνεβίβασε αὐτὰ εἰς 15 λεπτὰ) εἶναι ἡ τροφή των. ἂν δὲ ποτὲ τολμήσωσι νὰ παραπονεθῶσι διὰ τὴν τροφήν ἢ δι' ἄλλο τι τοὺς περιμένει σκοτεινότατον δωματίον καὶ ζευγὸς δεσμῶν ἑτέρα ὀλιγωρία αὐτῆς δι' ἐνδυμασίαν τῶν ἀπόρων κατ' ἔτος γίνεται ἐπιψήφησις ποσοῦ τινος, οὐδέποτε ἐδόθη εἰς κανένα οὐδὲ ἐν ὑποκάμισον¹⁾».

«Ὁ Κ. Κολοκοτρώνης, ἀφοῦ ἐπεσκέφθη τὰς ἐνταῦθα φυλακὰς, ἀπῆλθε εἰς Ναύπλιον ἐπισκεφθεὶς καὶ τὰς ἐκεῖ. λέγεται μάλιστα ὅτι εἰς μίαν τῶν φυλακῶν διέτριψε τρεῖς ὥρας. Εἶναι ἀπερίγραπτος ἡ κατάστασις αὐτῶν, ἡ δυσωδία εἶναι τοσαύτη, ὥστε καὶ θηρία, ἂν ἔκλειέ τις ἐκεῖ ἔπρεπε ν' ἀπολεσθῶσιν. ἄνθρωποι κατάγυμνοι εὐρίσκονται δεδεμένοι δι' ἀλύσσων εἰς καθύγρους καὶ ζυφώδεις εἰρκτάς. ὦ φρίκη! ὁποία εὐθύνη ἐπιβαρύνει τοὺς Κ. Εἰσαγγελεῖς ἀπέναντι τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῆς φιλανθρωπίας, ἀπέναντι τῆς ἠθικῆς, ἀπέναντι τῆς ἀνθρωπότητος.²⁾».

Ἡ μεταχείρισις ἐξ ἄλλου τῶν εἰς τὰς φυλακὰς κρατουμένων ὀφειλετῶν καὶ

¹⁾ «Τὸ Μέλλον τῆς Πατρίδος» - 4 Ἰουνίου 1860.

²⁾ «Συντηρητικὴ» - 22 Ἰουνίου 1847. Παρομοία κατάστασις διεκτραγωδεῖται καὶ εἰς πλῆθος ἐντύπων ἐκδιδομένων τὴν ἐποχὴν ταύτην. Ἰδέ: «Ἀθηνᾶ» 21 Ἀπριλίου 1856 - «Παλιγγενεσία» 1 Ἰανουαρίου 1864 - «Τὸ Μέλλον τῆς Πατρίδος» 29 Ὀκτωβρίου 1860 - «Σωτήρ» 20 Ἰουνίου 1835 - «Ἀθηνᾶ» 6 Μαΐου 1839 - «Στοὰ» 20 Αὐγούστου 1879 - Περιοδ. Σύγγρ. «Ἰλισσός» ἔτος Γ', Φυλλ. Στ' καὶ Ζ' 15 Αὐγούστου 1870, σελ. 164 - Βλ. καὶ T. WYSE, An excursion in the Peloponnesus in the year 1858, Vol. I, London 1865, σελ. 214.

δὴ τῶν ὀφειλετῶν τοῦ Δημοσίου δὲν φαίνεται νὰ διέφερε πολὺ ἐκείνης τῆς τουρκοκρατίας ¹⁾).

Δὲν δύναται δὲ κανεὶς, ἔστω καὶ πρὸς στιγμὴν νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ἡ ὑπὸ τῶν ἐκδιδομένων ἐντύπων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης διὰ μελανῶν χρωμάτων περιγραφὴ τῆς καταστάσεως τῶν φυλακισμένων, ἐνέχει τὸ στοιχεῖον τῆς ὑπερβολῆς ἐκ λόγων ἀντιπολιτεύσεως πρὸς τὰς ἐκάστοτε Κυβερνήσεις, διότι αἱ περιγραφαὶ αὗται συμπίπτουν ἀπολύτως μὲ ἐκείνην τοῦ Εἰσαγγελέως τῶν Ἐφετῶν Ἀθηνῶν, Ἰωάννου Α. Τυπάλδου τοῦ ἔτους 1873.

Ὁ Εἰσαγγελεὺς οὗτος, εἰς μίαν ἐκκλησίαν τοῦ τῆς 19ης Φεβρουαρίου 1873 πρὸς τὰς κατ' ἐπαρχίας εἰδικὰς ἐπιτροπὰς, ὅπως διευκολύνουν τὴν διὰ χρηματικῶν συνδρομῶν πολιτῶν ἐπίτευξιν τῆς βελτιώσεως τῆς καταστάσεως τῶν φυλακῶν, μᾶς δίδει λόγῳ τῆς ἐπισήμου ιδιότητός του μίαν ἀδιάψευστον μαρτυρίαν καὶ εἰκόνα τῆς καταστάσεως τῶν φυλακῶν καὶ τῶν ὅρων τῆς διαβιώσεως τῶν ἐν αὐταῖς φυλακισμένων, μετὰ πάροδον τεσσαράκοντα ὀλοκλήρων ἔτων μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καποδίστρια:

«... Ἡ Βαυαρικὴ Ἀντιβασιλεία, καλῶς γινώσκουσα τὴν στενὴν σχέσιν τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης μετὰ τῶν ποινικῶν φυλακῶν, ἐνομοθέτησε συνάμα μετὰ τῶν ποινικῶν κωδίκων καὶ τὸν ὀργανισμόν φυλακῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νεωτέρων σωφρονιστικῶν συστημάτων. Ἀλλὰ μέχρι τῆς ἀνιδρύσεως τοιούτων, ὥρισεν ὡς προσωρινὰς φυλακὰς τὰ βουδρούμια φρουρίων τινῶν, τὸν τουρκικὸν Μενδρεσὲ τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ἰδιωτικὰς τινὰς οἰκίας ἐπὶ τούτῳ ἐκμισθωθείσας. Τότε ὅμως ὁ ἀριθμὸς τῶν φυλακισμένων ἦτον ἐλάχιστος. Σήμερον δὲ τὰ βουδρούμια ὡς κεντρικαὶ φυλακαί, ὁ Μενδρεσὲς καὶ τινες ἰδιωτικαὶ οἰκίαι ὡς Νομαρχικαί, ἐγκλείουσιν, ἐστιβαγμένους, ὡς κτήνη 4560 ὑποδίκους καὶ καταδίκους.

Ὁ ἐκ περιεργείας, ἡ κατὰ καθήκον ἐπισκεπτόμενος τὰς φυλακὰς ταύτας παρὰ τὴν εἴσοδον ἀναγκάζεται νὰ φράξῃ τὴν ἀναπνοὴν ἐνεκα τῆς ὄξης τοῦ ἀποπνέοντος ἀέρος. Τὰ δωμάτια ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πρόσγαια, στενά, καὶ βαθέα σπήλαια, διὰ μόνης τῆς θύρας δέχονται ἀμυδρὸν φῶς, καὶ ὀλίγον ἀέρα, περικλείουσιν δ' ἕκαστον πλείονας τῶν δύο, ἐνίοτε 30 - 50, ρακενδύτας καὶ ρυπαροὺς, ἐπὶ τῶν προσώπων τῶν ὁποίων παριστάται ἐζωγραφημένη, ἡ ἀναίδεια τῆς ἐξαχρειώσεως, ἡ διαφθορὰ τῆς ψυχῆς καὶ ἡ καταστροφὴ τῶν ζωϊκῶν δυνάμεων. Σήμερον χιλιάδες ἀνδρῶν, ὡς ἀπολωλότα μέλη τῆς κοινωνίας ἀπερριμμένοι ὑπὸ τῆς πολιτείας τῶν ἀνθρώπων. ζῶσι διὰ τεμαχίου ρυπαροῦ ἄρτου, τὸ ὅποιον ρίπτει εἰς αὐτοὺς τὸ Δημόσιον, ὅσον ἵνα παρατείνωσι τὴν κτηνώδη αὐτῶν ὑπαρξιν πρὸς ἔκτισιν τῆς ποινῆς. ²⁾».

VI. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι παρὰ τὸ ὅτι τὸ 1836 ἐξεδόθη νόμος

¹⁾ WILLIAM N. SENIOR, «La Turquie contemporaine». (1857), Paris, 1861, p. 305. - «Ὁ Σωτήρ», 19 Ἀπριλίου 1834, Ναύπλιον.

²⁾ Ἀπόκειται εἰς τὰ Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους. Ἡ οἰκτρὰ κατάστασις τῶν φυλακῶν ἔχει ἐπηρεάσει σοβαρῶς καὶ τὴν λαϊκὴν μοῦσαν, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ κατωτέρω δημοτικοῦ ᾠσματος:

εἰσάγων τὸ σύστημα τῆς σωφρονιστικῆς φυλακῆς, ὅμως οὐδεμία ἐγένετο ὥθησις διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ συστήματος τούτου¹⁾, οὔτε καὶ τὰ μεταγενεστέρως ἐκδοθέντα σημαντικὰ νομοθετήματα τῆς 19-8-1847 καὶ 20-12-1850, συνέβαλον οὐσιαστικῶς εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς καταστάσεως τῶν φυλακῶν²⁾. Ὁρισμένοι δὲ σποραδικῶς ἐμφανισθεῖσαι προσπάθειαι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην³⁾, δὲν ἠδυνήθησαν διὰ διαφόρους λόγους νὰ βελτιώσουν θετικῶς τὴν κατάστασιν.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως δὲ τῆς διατροφῆς ὥς καὶ διὰ τὴν λήψιν μέτρων διὰ τὴν ἔνδυσιν τῶν γυμνῶν φυλακισμένων, αἱ τέσσαρες τοῦλάχιστον μετακαποδιστριακαὶ δεκαετηρίδες, ὥς φαίνεται ἐκ τῶν ἀνωτέρω, ὑστεροῦν καταφανῶς τῆς Καποδιστριακῆς τριετίας, διότι ἡ διατροφή δὲν παρουσιάζεται βελτιωθεῖσα, ὥς ἔδει ν' ἀναμένῃ τις, ἀλλ' ἀντιθέτως εἰς πλείστας τῶν περιπτώσεων εἶναι χειροτέρα, ἢ δὲ πρόνοια διὰ τὴν ἔνδυσιν τῶν γυμνῶν καταδίκων εἶναι ἀνύπαρκτος⁴⁾.

«Ἐγέρασα μαννούλα μου, προστήτερα ἀπὸ σένα.
δὲ μὲ γερνᾶν τὰ γέρατα, δὲ μὲ γερνᾶν τὰ χρόνια,
μὲ μὲ γερνάει ἡ φυλακή, τῆς Πύλος τὰ μουντρούμια
Μέρα καὶ νύχτα καταγῆς, στὸν τοῖχο ἀκουμπισμένος,
ἐσάπη τὸ κορμάκι μου δεξὰ μεριὰ στὴν πλάτη.
Πανάθεμά σ', ἀνακριτή, καὶ σὲ ρ' εἰσαγγελέα,
ποὺ δὲ δικάζεις ξάμνηο, παρὰ δικάζεις χρόνους».

(Γ. ΤΑΡΣΟΥΛΗ, Μωραίτικα τραγούδια, 175, ἀρ. 269, Ἀθῆναι 1944).

¹⁾ «Ἐπίσημος Ἐφημερὶς τῆς Συνελεύσεως» Ἀθῆναι 1863, σ. 7, Παρ/μα.

²⁾ Βλ. καὶ «Φιλόπατρις», 11 Σεπτεμβρίου 1855.

³⁾ Περὶ τῆς συμβολῆς τοῦ ἱππότη Appert βλ. Τ. ΔΕΜΟΔΟΥ, «Ὁ ἱππότης Appert» (1797 – 1873), Ἀθήνα, ἔκδ. Γαλλ. Ἰνστιτούτου. Ὡσαύτως περὶ τῶν λαμπρῶν προσπαθειῶν τοῦ ἱππότη Appert διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς θέσεως τῶν φυλακισμένων καὶ τῶν ἐργασιῶν τῆς ἀνεγέρσεως ἐν Μεθώνῃ σωφρονιστικῶν φυλακῶν, εἶναι διαφωτιστικὴ ἢ εἰδησεογραφία τῶν ἐντύπων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης (Βλ. Ἐφημ. «Ἡλῖος» 2 Φεβρουαρίου 1857, 29 Αὐγούστου 1857, 16 Μαΐου 1858, 27 Σεπτεμβρίου 1858 – «Ἐλπίς» 20 Δεκεμβρίου 1857, 22 Ἀπριλίου 1858 καὶ 6 Αὐγούστου 1857 – «Φιλόπατρις» 19 Ἀπριλίου 1856).

⁴⁾ Τὴν αὐτὴν κατάστασιν τῶν φυλακῶν καὶ φυλακισμένων περιγράφει καὶ ὁ Κ. Π. ΚΑΛΛΙΓΑΣ εἰς τὸν ἀπαγγελθέντα λόγον του τὸ 1866 :

«Ἀπέχω τοῦ νὰ ταράξω τὸν νοῦν ὑμῶν διὰ τῆς εἰκόνης τοῦ ἀλγεινοῦ καὶ ἀποτροπαίου τούτου θεάματος, δι' ὀλίγων ὅμως λέξεων, ὅσον ἔνεστι ἐκφραστικῶν, δύναμαι νὰ εἶπω περὶ τῶν φυλακῶν τούτων ὅτι, ἂν ὁ νομοθέτης προτίθεται νὰ ἐπαναγάγῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἀρχικὴν ἀγριότητα πρὸ πάσης κοινωνίας, δὲν δύναται ἐπιτυχέστερον νὰ κατορθώσῃ τὸ σκοπούμενον, ὅσον διὰ τοιούτων εἰρκτῶν. Κατάδικοι συσσωρευόμενοι ἀναμίξ, ἐν στενῷ καὶ πνιγερῷ τόπῳ, ἐνθα οὐδεμία γίνεται φροντὶς καθαρᾶς διαίτης, ἐν ἀδιαλείπτῳ ἀργίᾳ καὶ ἀπραξίᾳ βαττολογοῦντες ἀπὸ πρωΐας μέχρι ἐσπέρας, εἰς οὐδεμίαν ὑποβαλλόμενοι πνευματικὴν ἐπιμέλειαν, ὅλως παρημελημένοι, ἐνίοτε ἡμίγυμνοι καὶ κατεσκληρότεροι. » (Πανδώρα, 15 Σεπτεμβρίου 1866, τ. ΙΖ', Φυλλάδιον 396).

Ἡ ἰδίᾳ ἀξιοθρήνητος κατάστασις τῶν Ἑλληνικῶν φυλακῶν ἀνομολογεῖται καὶ παρὰ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν Ζαΐμη :

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Καποδίστρια, τόσον ἐπιτυχῆς ἀντιμετώπισις καὶ τόσων ἄλλων σοβαρωτάτων ζητημάτων ἐστηρίζετο ἀπολύτως εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐθνικῆς ἀνατάσεως, τὸ ὁποῖον ἐκυριάρχει εἰς τοὺς φωτισμένους δημοσίους λειτουργοὺς τοὺς ὁποίους μὲ τόσῃν διορατικότητι ἐπέλεξε καὶ ἐτοποθέτησε εἰς τὰς καταλλήλους θέσεις ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας¹⁾. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ κατώρθωσαν νὰ μεταδώσουν τὸ ἴδιον πνεῦμα τῆς θυσίας τῶν ἀτομικῶν των συμφερόντων καὶ εἰς τοὺς κατωτέρους λειτουργοὺς, χάριν τῆς ὀρθοποδήσεως τοῦ Ἑθνους, τὸ μετέδωσαν δὲ τόσον ἐπιτυχῶς, διότι τὸ πνεῦμα τοῦτο ἦτο τὸ ἐπιτακτικὸν αἶτημα τοῦ τόσον δεινοπαθήσαντος Ἑλληνικοῦ Λαοῦ. Οὕτως ἡ Καποδιστριακὴ περίοδος παρουσιάζει τὸ μοναδικὸν φαινόμενον ἱατρῶν, δικαστῶν, διδασκάλων, καὶ ἄλλων ὑπαλλήλων, οἱ ὁποῖοι εἴτε εἰργάζοντο ἀμισθί, εἴτε ὑπέμενον πολυμήνους καθυστερήσεις τῶν ἀποδοχῶν των, χωρὶς τοῦτο νὰ ἀσκῇ ἐπίδρασιν εἰς τὴν εὖορκον ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων των²⁾. Τὸ φαινόμενον τοῦτο δὲν εἶναι τυχαῖον ἀλλὰ σαφὲς δεῖγμα τῆς συναισθήσεως τῶν ἀγώνων καὶ θυσιῶν ἐνὸς λαοῦ τὸν ὁποῖον ἐθέρμαινε ἡ ζωτικότης καὶ ἡ πίστις μιᾶς καλυτέρας αὔριον.

«Τὸ ζήτημα τῶν φυλακῶν τόσον τῶν ποινικῶν καθὼς καὶ τῶν πολιτικῶς κρατουμένων εἶναι λίαν σπουδαῖον, βεβαίως *δυσειδέστερον* θέαμα δὲν ἡμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ παρὰ αἱ ποινικαὶ φυλακαὶ τῆς Ἑλλάδος, καὶ εἶναι λυπηρότατον μετὰ 30 ἐτῶν ἀνεξαρτησίαν καὶ βασιλείαν νὰ εὐρίσκωνται εἰς τοιαύτην κατάστασιν αἱ ποινικαὶ φυλακαί, ὥστε ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ὁ μὴ γνωρίζων τὴν Ἑλλάδα, ἂν εἰσέλθῃ εἰς φυλακὰς θέλει βεβαίως ἀπελπισθῇ περὶ τῆς καταστάσεως ἡμῶν, εἶναι λυπηρὰ ἀλήθεια, οὐχ ἦττον εἶναι ἀλήθεια. (*Επίσημος Ἐφημερ. τῆς Συνελεύσεως, Ἀθῆναι 1864, τομ. 4, σελ. 822*).

Βλ. περὶ τῆς ἀθλίας καταστάσεως τῶν φυλακῶν Μενδρεσὲ καὶ Γκαρπολὰ δύο ἐμπεριστατωμένας ἐκθέσεις τῶν Σ. Μπαλάνου (καθηγητοῦ τῆς ὑγιεινῆς), Λ. Μηλιώτου (στρατιωτ. ἱατροῦ) καὶ Α. Γεωργαντᾶ (ὑφηγητοῦ τῆς ἱατροδικαστικῆς), ἐν *Ἐφημερίδι τῶν Φυλακῶν* ἔτος 1ον, Φυλλ. 2ον καὶ 3ον, ἐν Ἀθήναις Σεπτέμβριος καὶ Ὀκτώβριος 1877, ἔτ. 3ον Φυλλ. 27, σελ. 42 κ.έ.

¹⁾ Δέκα μόλις ἡμέρας μετὰ τὴν ἐν Αἰγίνῃ ἀφίξιν του, ὁ Κυβερνήτης, προσκαλεῖ τὸν ἀδελφόν του Βιάρου νὰ ἔλθῃ ἀπὸ τὴν Κέρκυραν καὶ νὰ φέρῃ καὶ ἄλλα κατάλληλα πρόσωπα. Βλ. ὁμιλίαν τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Κ. Δ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἡ Πολιτικὴ Δικαιοσύνη ἐπὶ Καποδίστρια*, εἰς *Πρακτ. τῆς Ἀκαδ. Ἀθηνῶν ΚΓ'* (1949) σ. 474.

²⁾ Βλ. καὶ ΛΑΖΑΡΟΥ ΒΕΛΕΛΗ «Ὁ Καποδίστριας ὁ θεμελιωτὴς τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἑλλάδι» ἐν Ἀθήναις 1908, σ. 64 - 65.

